

NOTAS SASSARESAS

A mon bon amich lo distingit escriptor Enrich Costa, Cronista de la ciutat de Sàsser en lo Regne de Sardenya.

OLT sovint, estimat amich, he recordat á vostra terra desde la meva. ¡Se pareixen tant! Fosas las duas en lo mateix motllo, part de una nacionalitat feta á tros sos per la política, tenint un passat comú de glórias, y no sé si m'atreveixi á afegir també un present comú de desgracias, tot sembla juntarlas en la unió de nostres sentiments. Estimo á Sàsser y á tot son *Cap de dalt*, casi, casi com vos estimariau á Catalunya si per aquí vinguesseu alguna volta. Y cregueu que aixó fora un aconceixement per tots: per mos amichs de aquí, que's lligarian ab relacions directes ab vos, lo fi satirista, l'elegant poeta, lo novelista de color més local que té la Sardenya y potser la Italia: per mi mateix, ja que per ara tants cops com vull donarvos estreta abrassada, tinch que fer cinch dias de viatge y arrostrar los perills de la mar en aquellas parodias de vapors arqueologichs que s'anomenan lo *Flavio Gioia* ó l'*Alessandro Volta*.

Sovint, bé ho recordareu, nos havém juntat á Sàsser regirant sos reconets, veyent sos monuments, passejant per sos voltants, ó també abusant de la escesiva bondat de nostre excelent amich Vallero pera escorcollar los vells papers del palau municipal. Viviam en eixa atmósfera sana dels recorts passats que sols dona disgustos retrospec-

tius, molt facils de passar; y teniam igual curiositat per saber las cosas vellas y olvidadas de la terra, vos pera inclóurelas en vostra magnífica obra de historia local, y jo pera reunir un dato més als que deuen formar lo conjunt de l' estudi de nostre govern en la hermosa Isla sardenyesa. Uns cops nos entristirem ab las troballas fetas, y altres cops riguerem, que de tot se troba en eixos vastos arsenals de 'ls arxius y 'ls monuments: més á fi de comptes nostra vida fou distreta, y hé mereix un recort avuy que la distancia ha vingut á interrómprela, pera Deu sap quán continuarla.

Fent aquí liquidació de papers, he trobat varias notas sassaresas que potser vos serán desconegudas. Y per tal motiu vaig á ordenarlas, y vos las serviré juntament ab altres apreciables amichs meus, que tals ho son los lectors de *La Renaixensa*. Ells també tenen curiositat per investigaar vostra Isla, que casi ha sigut una revelació per nosaltres. Vos coneixiam molt poch: més ara comensém á estimarvos més, desde que ja no son secretas per nosaltres ni vostra vida d' ahir ni vostra manera d' esser d' avuy. Y en últim terme, vos mateix preferireu rebre, en lloch d' una carta manuscrita, una carta impresa; aixís la llegireu millor.

Distribuiré las notas per materias, puig juntas formarian un tot desgavellat y foren massa llargas. Y ya que es precis donar la preferencia á algunas, serém respectuosos ab la religió, y comensarém ab las que á ella 's refereixen.

Dich mal; no tractarém de la religió, sinó dels religiosos, y encara de entre ells sols parlarém dels frares. No vull ficarme en las eternas questions entre 'ls Arquebisbes de Sásser y de Cáller sobre qui devia ser lo *primat* y qui era 'l més antich: y además no ha arribat á ma noticia que Sant Gavi y Sant Elissi hajan fet las paus. Relatém tant sols lo que ocorria als convents.

¡Quants n' hi havia á Sásser! Al comensar lo sigle xvii, las murallas de la ciutat tancavan los següents:

Convents de Frares.

Franciscans de Belem
Observants.
Agustins.
Servitas.
Jesuitas.
Caputxins.

Predicadors.
Carmelitas.
Mercenaris.
Trinitaris.
Franciscans de Paul.
Germans menors.
Escolapis.
Convents de Monjas.
Clarissas.
De Santa Isabel.
Caputxinas.

Y si com aquesta llista no fós prou respectable pera una població que escassament tindria vint mil ánimas, encara en 1633 se fundá lo convent de Sant Domingo. Eixos convents no 's limitavan á la oració y á la penitencia: feyan també molt bonas obras. En ells se seguian los estudis comuns de la época, y á fi de regularisarlos, en 1550 lo Comú fixá dos sous de vint lliuras anyals á dos religiosos pera que ensenyessen teología positiva, sagrada escriptura y llógica. Además, desde 'l 1538 foren famosas las escuelas de teología desempenyadas per los Jesuitas. Un altre convent tenia á son carrech l' hospital de pobres. Tothom feya lo que podia, inclús lo Municipi, que tots los anys repartía una suma de trescentas lliuras sardenyesas entre las comunitats religiosas de la ciutat.

Las cosas no anavan sempre bé, que no endebadas eran homes aquells centenars de frares que devian ser l' orgull de Sásser. Una volta, lo dia 15 d' Abril de 1686 precisament, fou robada la custodia del convent de Sant Agustí, y pera major sacrilegi, las sagradas formas quedaren esparramadas per l' altar. Los lladres desaparegueren sens deixar nota de son domicili, y en vá foren buscats.

Mes grave era encara lo que 's descubrí en 1644 y doná origen á un famos procés contra los nobles Gavi Salvañolo y Diego Sardo, y 'l frare Mareh Cossu. Aquestos tres apreciables subjectes s' havian associat pera fer moneda falsa, formant una companyia industrial que arribá á contar 23 ó 24 personas. La moneda 's feya á Gallura, més lo frare la portava á Sásser amagada en la neu que d' allí baixan al istiu, y la depositava en los convents de Belen y de Sant Pau, aixís com en la colegiata de Sant Gavi de Port Torres: en quals llochs sembla que també trobavan asil segur los moneders. Y finalment sembla que en la falsificació hi estaban compromesos altres regulars

y seculars, quels noms no pogueren descobrirse. Tot aixó consta en lo procés que vaig tenir entre las mans.

Y are deuré fer constar un fet grave en sí, pero esplicable. Una ciutat que tenia tants convents, estava exposada á que en algú d'ells s'hi fiqués lo diable: y tal succehí ab lo de Servitas de la Mare de Deu, avuy encara existent, si bé sense frares, en un extrém de Sásser. Y per més que dono toms á la ploma acabo per creure que lo millor será no fer cap comentari, y transcriure literalment lo text de una comunicació enviada per lo Municipi sassarés al Pare General dels Servitas á Roma. Está en castellá y aixis la deixo, junt fins ab sa ortografia, ja que aixis fá de mes bon llegir á aquells que encara s'espantan de las cruesas de la historia.

Es com segueix:

Sobre poco mas de 30 años que biven en esta ciudad los Religiosos de la horden de Ntra. Sra. {de los Siervos, y nunca han dado satisfacion dellos mismos ni han bivido con la modestia y devocion devida, antes en aquel conbento entre los frayles ha havido discordias y pendencias casi continuas, de que la Ciudad está escandalizada; y esperando la enmienda, en bez della vemos aquella casa hecha cueva de ladrones porqué acogen en ella bandeados y personas facinarasas, de manera que en lugar de devociones hay juegos, gula y Ramcras, que es dar mal exemplo á los demás Religiosos y es causa esta desorden que quita la gana á que los Ciudadanos acudan como debrian á aquella Iglesia y den la limosna que es menester para sustento de los pobres frayles, y assi biven como soldados desgarrados; de suerte que estas razones hantedichas nos ha movido darle parte á V. Pd. Rma. para que ponga el remedio necessario á mal tan grande por lo que como á nosotros que governamos esta Ciudad toca representarlo á V. P.^a Rm. le suplicamos sea con brevedad por el peligro en la tardanza que de otra manera será menester acudir á su Sd. para que mude la Religion de aquella casa.

El que esta dará á V. P.^a Rma. es el Padre Gracian, Religioso de la misma horden con quien sabrá V. P.^a Rm. mas por estenso la necesidad de reparo que hay en aquella casa, á quien se puede dar crédito. Guarde n.^o Sor. á V. P.^a Rm. muchos años en su santo servicio. En Saçer á 12 de Octubre 1623.

De ma part sobrarian los comentaris. Ja 'ls fareu vos amich Costa, quan vos ocupeu d' aquest assumpto. Y fins á un altra carta, que per avuy ja n' hi ha prou.

EDUART TODA.

AL EMINENT POETA CATALÀ É INSIGNE HOME D' ESTAT

EXCELENTÍSSIM SENYOR

D. VICTOR BALAGUER

A tu, honorable poeta, que l' arpa de la terra
polsares, com la eólica polsara 'l temporal,
á tu que, al vent donares tants cants de amor y guerra,
vé avuy lo mot á darte ta pátria d' immortal.

Avuy, perque avuy gosas l' amor de Barcelona,
ta terra benvolguda, ton amorós bressol,
lo lloch ahont, ab ton geni, teixires la corona
que 't fou, allá en Castella d' anyorament consol.

Oh! Jo 'ls recordo encara los lays ab que guanyares
los llors de la garlanda que 'ns mostras verdejant:
¡Aquells braus Cants á Italia ab que al mon encisares!
¡Aquells d' amor, planys dolsos, que sempre 's sentirán!

Mirall vivent y exemple de com déu la poesia
ser norma de noblesas y amor del caballer,
cantant sols la hermosura, en lluyta noble, un dia
guanyares lo mestratje millor del Gay saber.

Lo primer mestre fores, donant, ab ta grandesa,
la pauta de com deuen cantar los Jochs Florals,
y á tu debem l' exemple dels clams de la bravesa,
com déu la mar á l' ona l' udol dels temporals.

A tu deurán, gojantsen, las terras catalanas,
l' haver sentit en llengua dels séus tos lays primers,
quan tu 'ls hi recordares llurs glories juvenils,
aprop del mar, ó á l' ombra dels dólsos tarongers.

Historiador y poeta, polítich y estadista,
tu combinar lograres lo seny sempre ab lo cor;
y sempre foren nobles tos clams de publicista,
volguent mes per ta patria que no per tu, ton llor.

Deslliurador del poble volgueres ser ab honra,
y ho fôres quan ta patria domini 't va donar,
llavors trencant argollas, que 'ns foren greu deshonra,
la llibertat portares allà d' allà del mar.

No 't va bastar encara tant bé y tanta grandesa;
que 's propagués volgueres la gloria y lo talent,
y en Vilanova alsares al Art y a la bellesa
y al noble afany dels sabis un digne monument.

Poema hermós de pedra hont va grabar ta gloria
la escarpra que á la roca los cayres va donar
aquest será lo llibre hont llegirán ta historia
aquest lo cant que un dia t' ha d' immortalisar.

Adéu, poeta insigne, cor generós y noble
que lluny de senti enveja del mérit que no es téu
lo vols y ferm l' amparas. Adéu cantor del poble
y anys llarchs de pau y vida donarte vulga Déu.

Avuy en lo prosceni del Teatre de ta terra,
dels téus, dos poemas trágichs has vist representar
no 't basti aquesta gloria y vegi 'l món que s' erra
quan creu que en nostra parla ja més no has de cantar.

Torna á nosaltres, torna, tu que ets prou noble y digne
per mirá ab goig la gloria, com al despreci l' or,
y aixís lo món te vegi tant estadista insigne
com astre de ta pàtria y poeta de gran cor.

Deurás ara, al deixarnos, tornarten á Castella
y entorn del soli regi deurás parlá ab los téus.
Recordat de nosaltres y de ta pàtria bella
y digals com fan llástima los nostres dolors greus.

Se 'n va, se 'ns mor la pàtria. Jo ho vinch ara de veure,
la hermosa Catalunya per punts se 'ns va morint.
Lo tronch del últim roure, serrat jo l' he vist jeure
y he vist destralejarlo després per sos butxins.

Quan á Castella arribis á tos companys explicaho;
esquinsalshi la vena que 'ls cega á tots los ulls;
lo que de veure acabas á que no 's vegi aplicaho;
va massa la nau nostra per entre fanch y esculls.

Explicals com tu 'ls porxos has vist de la masia,
per no poderse véndrer, atapahits de blat;
com lo pagés se 'n torna, de braus y xays sent guia,
plorant que no 'ls hi volen á fira ni á mercat.

L' amor als altres pobles, idea es redemptora
que qui ab noblesa senti deu sempre practicar;
mes no pas tant que 'ns cegui l' ideal que 'ns enamora
y avans que als fills dels altres als séus han d' estimar.

Las fabricas se 'ns tancan; callats, no traquetejan
ni los garbells á l' era, ni al ombra los telers,
y mentrestant, gaudintsen los nostres ports franquejan
prenyats de fruyts y robas de barcos estrangers.

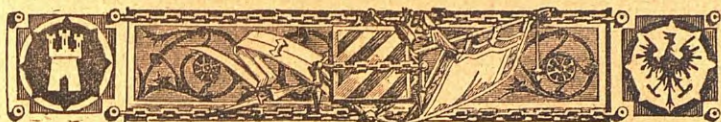
Oh! Digals que no oblidin que be pot vindre 'l dia
en que 'l pagés no estimi las brancas de la llar,
ó en que la llensadora no corri com corria
per entre 'ls fils que gloria y ditxa nos van dar.

Explicalsho, y si logras sos nobles cors conmourre
y al fi esquinsar la vena que cega los séus ulls,
deurá á tu Catalunya que 'ns hagin volgut oure
y que per tu se salvi del dany de tans esculls,

Llavors á tos esforços potents de brau atleta,
deurá ta patria bella son bé y son esplendor,
y ser pots, arrancantli del cor mortal sageta,
á mes de nostre poeta, lo nostre salvador.

FREDERICH SOLER.

BENVINGUDA Y COMIAT

Al distingit felibre lo Sr, Baró Carlos de Tourtoulon.

Aquí 'l tenim amichs! Es germá nostre
que adora de la Patria 'l sant tresor;
abuy partim ab ell lo nostre sostre
si fa temps hi partirem nostre cor.

Del *Gran Rey* ell nos conta las mil gestas
que fan á nostre poble enorgullir,
y ab l' exemple de guerras y conquestas
nostre cor catalá sab fer glatir.

Ell evoca la sombra magestüosa
del Rey qu' en Montpeller tingué 'l bressol
y que avuy al mirar sa herencia hermosa
gosará al menys un dia sense dol.

Ell estreny de sa llar, casal de nobles,
uns llassos que 's desfeyan poch á poch;
y agermana ab sas obras á dos pobles
tan grans com Catalunya y Llanguedoch.

Nostra llengua qu' estima y que venera,
trova alberch en son digne *Mon Llatí*;
y nostra musa tendre y falaguera
li té lo cor robat y 'l fa senti'.

Cada any quan brilla 'l sol y vá 'l felibre
com auraneta lluny del lloch payral
ell també ab veu que dintre del cor vibra
la sentir sa *Lauseta* sens igual.

Nostra llengua es també *Lauseta* ayrosa
aucèl de libèrtal, que vola ardit;
com ella, per la mà de Deu gloriosa
lo casal hont se parla es benelhit.

Benvingut y á reveure noble mestre!
á Montpeller te 'n tornas y 'm sab greu;
la encaixada que 't don' ma pobre destra
voldria que no fos un trist adeu.

Més qué hi fà? si hem de veure'ns al gran dia
quan lo caliu d' abuy sia viu foch;
¡llavors t' abrassarém ab alegria!
¡y nostra pàtria lliure al Llanguedoch?

BONAVENTURA BASSEGODA.

5 Octubre 1888.

L' ATMETLLER

Poesia premiada en el Certámen celebrat en Arenys de Mar als 16 d'Agost de 1888.

¡Si n' ha passat de temps! y 'm sembla encara
qu' era tot just ahí,
quan era jo haylet y, fent gatzara,
trecava arreu per l' hort y pe'l jardí.

Ab la que fou després ma aymada esposa
jugavam al ensèmps;
llavors ho véyam tot color de rosa...
¡dixosa edat y més ditzosos temps!

¡Ab quin delit als arbres m' enfilava,
cercant ab viu afany,
per entre lo branatge que 'm voltava,
la fruyta primerenca d' aquell any!

La meva companyona, ab sa maneta
signava la mellor,
y, al caure, la cullía en sa faldeta,
partintnosla després ab ver amor.

Juntarnos á jugar sempre soliam
sota 'l vell atmetller;
era dels arbres lo que més voliam,
ell com un bon amich venia á ser.

Recordo un jorn que, descuydats, tot d' una,
la pluja 'ns hi atrapá;
no 'ns valgué son fullatge ni una engruna,
¡com várem riure! ¡y com nos vam mullar!

Poch temps després, tot un fadrí jo n' era,
ella era un pom de flors
y, abbdós, sens adonárnosen sisquera,
passárem de los jochs á los amors.

Sota l' atmetller fou que, á cau d' orella,
vaig dirli, avergonyit,
«ma dolsa amor: t' estim'» y senti qu' ella
deixá un sospir de goig sortir del pit.

¡Quants somnis de ventura y de esperansa
sentí 'l bon arbre aquell!
y lo nom de ma aymada, en recordansa,
grabat quedá en lo tronch, per mon coltell.

¡Oh jorns, los més felissos de ma vida!
per sempre us he perdut.
¡Com us anyor mon ánima entristida,
mon cor que sagna pe'l dolor rebut!

.

¡Si n' ha passat de temps! De ma estimada
m' allunya la dissort,
de ma ditxa, envejosa, tal vegada,
me l' ha presa, crudel, la fera mort.

Dés llavors, cada jorn, ab ma filleta,
visito l' atmetller,
no pot ella compendre ¡la pobreta!
quin consol axó 'm dona y quin plaher.

Lo nom que en lo vell tronch grabat havia
está mitj esberlat,
més lo llegeixo clar com ans solia,
que de mon cor jamay s' esborrat.

Cada any l' arbre primer que trau florida
es lo vell atmetller;
apar com si volgués, dés l' altre vida,
darme ma esposa lo recort primer.

Las blancas flors que son fullatge adornan
son de ma historia 'ls fulls;
tots, un per un, á ma memoria tornan
y sento 'l plor que 'm vol brollar dels ulls.

Y ma filleta diu, tota sorpresa
al veure 'l dolor méu,
«¿per qué 'l mirar las flors us don' tristesa?
¡bellas com son! ¿per qué, pare, ploreu?»

«Aqueix arbre, que á mí tant m' enamora,
es que no us plau potser?»
—¡Oh! sí, filleta, sí; mon cor l' adora:
Déu me conserve sempre l' atmetller.—

—Quan sigas gran, per ell vetlla sens treva
y guarda'l de tot mal;
á aqueix arbre que estim' ¡oh, filla meva!
no vullas may que 'l toque la destrall!—

JOAN MANEL CASADEMUNT.

LAS DUAS GAVINAS

Poesía premiada en lo Certamen literari celebrat en Arenys de Mar, en 16 de
Agost de 1888.

Després de fer l' aleta, arran, arran d' onada
enmirallantse abduas en la blavenca mar,
van darse, unas gavinas, la mes tendre besada
y al peu del Mont- Calvari s' anaren á posar.

Y alli, al cim d' una roca que 'l sol ixent daurava
lluhian totas duas sa angélica blancó,
y mentres á sas plantás ab fúria s' estrellava
lo mar, digué la jove:—Ay mare!... ¡Quina pó!...

Talment sembla que l' ona bramuli esferahida
y en eix rocám s' estrelli ab ira sens igual:
¡Anémsen, la maret!... ¡Anémsen desseguida!...
tinch por qu' en eixa costa trovéssim algun mal.—

—No temis no, ma filla, (li replicá la vella)
qu' en eixa costa trovis cap mal enterament,
puig anch que la desgracia l' abat, y l' atropella,
lo péndrer la revenja no es propi de sa gent.

Per çó es que la saluda quan surt, la Llum divina,
y ans que 'l restant d' Ibéria la pugui disfrutar
reb sa besada hermosa la costa llevantina
hont jau l' antigua Iluro y 'l noble Arenys de Mar.

Arenys, es aquest poble, que, blanch com nostre pluma,
sembla talment l' estatge d' angélichs serafius,
y mentres á sas plantas, lo mar dú monts d' escuma
per l' altre part, la terra, la enjoya ab bells jardins.

Un jorn se disputáren aquesta hermosa perla
que fou joya d' Espanya y admiració del mon,
lo mar, perquè volía, per sa corona, haverla,
y per poguer lluhirla, la terra, en lo seu front.

Y, conta, filla móva, siguent tant cobdiciada,
quin goig, quin pler, quin somni, no havia de lograr;
d' Arenys de Munt, apenas, sigué á 'n aquí arribada,
ja hereva fou de terra, y reyna fou del mar.

Las hortas se li ompliren d' espléndidas cepadas
qu' en la tardó escorrian son néctar pé'ls cellers;
de flors de totas menas senzillas y embaumadas:
y d' oliveras ricas y de galans llozers.

Y entre tants verts, lluhía — com en la nit serena
llubeix de las estrellas la hermosa brillantor —
lo fruyt daurat, que 'ls ayres de grat perfum omplena
del taronger qu' encisa, xamós y tentador.

En tant, boscos inmensos de pins abets y róures
arréu destralejavan los llenyaters més braus,
y en eixa platxa estaban, sens may poguérsen mónres,
los calafats més aptes, per convertirho en naus.

Pero la mar superba, veyent que las montanyas
no sols li daban fruitas y fustas excelents,
sino que més heroicas s' obrián las entranyas
pera oferirhi ab joya metalls y altres presents,

Vá eudúrsen d' eixa costa, bramant engelosida,
y en los vaixells mateixos qu' havían construhit ells.
als fills de més coratje per esposar sa vida,
y 'ls retorná á sa Pátria ab forasters joyells.

Y ab enfilalls de perlas y joyas coralinas
veníán á portarhi, sos fills, preuhats tresors,
y anavan y venían las naus... com las gavinas
á collas y lleugeras, donant bonesa als cors.

Tot era aquí alegria, y 'ls cops del llenyatayre
y los seus cants de festa portats per lo terral,
repercutian dintre dels Astillers, dant ayre,
al bras del mestre d' aixa y á sa potent destrál.

Tot era aquí alegria: tot abundó y llarguesa;
tot era goig y festa pèls boscos y astillers;
y si la gent de terra guanyava una riquesa,
també 'l mitjot omplian los nobles mariners.

¡Quin temps aquell, ma filla!... Si 'l llibre de la Historia
no esborra las proesas ab lo trascurs dels anys,
la costa llevantina deu sérhi ab raigs de gloria,
puig fou l' orgull dels propis y enveja dels estranys.

Y ja deu sérhi inscrita de data molt llunyana
puig ans que Arenys fos poble ja 's feyan aquí naus
que lo terror sembrávan per entre l' host Romana
y qu' als Cartaginesos ván convertí en esclaus.

Aquells triréms horribles que á Roma amenassávan
y que la gran Cartago ván ajudá á destruí,
tots eran de la fusta que 'ls fills d' aquí tallavan
y en eixa costa hermosa se váren tots construí.

No estranyis donchs ¡ma filla!... senti que las onadas
que humils besan las plantas d' Iluro y de Canet,
bramulin ab feresa, al escupí indignadas
als vils Cains qu' ab ira astillers han tret.

Mes... ¡ay!... per' ensorrarlos... no ho feren cara á cara,
tinguéren de valguérse del ponentot malvat
que, ab l' odi y gelosia fan regolfar encara
siguent d' aquestas costas l' assot encarnissat.

Pero... ¡que no s' adórmin!... puig si 'l llevant avansa
y véns la ponentada que tants dolors ha estés,
aixíns com d' eixa costa las aus ne fém lloh nsa
— puig son passat de gloria bé 'n val la recordansa —
las aus d' aquella terra..... no hi tornarán may més!

RAMON SURINACH BAELL.

L' AMICH DEL MALALT

I

De bat á bat mas finestras
cada matí li obro al sol,¹
que corre á dar-me 'l bon dia
cenyint ab sos raigs mon cos.

Antich entrant de ma casa
va y ve després per 'lla hont vol:
ja s' enfilà fins al sostre,
ja s' amaga pels recóns.

Ja sobre ma taula 's fica
per mitj dels llibres curiós;
lo cer brunyeix de mas plomas,
de mon tinter vell trau or.

Manyach á mos peus s' ajoca
si m' assento, y res le 'n mou;
devant mos passos si m' also
de llum tapissa 'ls rejols.

En l' ayre sens darse treva
destrena y trena balls nous,
compassàts giravoltantne
mil àtoms d' argent en pols.

Y 'ls quarts y las horas fugen,
y mon sufriment s' adorm,
mentres lo sol acompanya
ma soletat ab sos jochs.

II

Al cayent de cada tarde
de parets y de recóns,
de mos llibres y mas plomas
va lliscant poquet á poch.

S' esblanqueheix y s' entela
sa vidriosa claror;
sos raigs esllanguits se glassan
com las sangs en un cos mort.

Ja no 's mouhen, ja no giran,
per fer y desfer balls nous,
en l' ayre sens darse treva
mil átoms d' argent en pols!

Una ratlla esgroguehida
que s' arrapa á un finestró
es en breu tot lo que 'm resta
d' aquell mar d' alegre sol.

A enviarli l' adeu últim
surto á la finestra jo,
ell al cim de la montanya
s' atura un instant... y 's pon!

Mes l' endemá, aixís que 'm llevo,
mogut y gay com un noy
torna fidel á distreure
ma soletat ab sos jochs.

LL. LOPEZ OMS.

CONTRAST

Desitj d' immensa gloria;
plahers verges encara;
murmells de fonts fresquívolas.
remoreigs de las auras:

Celistia matinera;
jardí de flors variadas
que los perfums més dolços
desprenen de sos cálzers;

Cantars d' aucells que volan
cercant á sas companyas;
llums dels estels que brillan
en nit d' estiu que esplaya;

Gotas de llum caygudas
del sol que atrau los astres;
suspírs d' amor puríssim
ab que l' esprit se banya;

Notas com doll de perlas
que 'l geni treu del arpa;
inspiracions nascudas
al foch d' una mirada;

Fe cega en lo increíble;
colom de plomas blancas
que solca espays sens límits
hont los esguarts no alcansan;

Caliu de goigs que prompte
en grans passions esclatan;
sonrisas que al fi engendran
patons que abrusan l' ànima;

Tebia claror de lluna
que 's bressa en las onadas...
La vida aixó es del home
al desplegar sas alas.

Recorts de dítixas mortas;
marcidas esperansas;
claror de cap al vespre;
torrent de tristas llàgrimas;

Fullas de roser secas
que 'l vent per terra escampa;
arpa per sempre muda
ab las cordas trencadas;

Brasas que 's tornan cendras,
hivern que gela l' ànima;
camp erm hont sols s' hi aixecan
las osseras dels arbres;

Fonts pera sempre aixutas;
oreig glassat sens flayres,
cervell sens cap idea;
fosca buydor que esglaya;

Espay cubert de boyras
que la llum del sol tapan;
dupte d' un altra vida;
vritats que desencantan;

Estels brillants un dia
que poch á poch s' apagan;
sanglots que al cor arrenca
lo mal de l' anyoransa;

Notas que van perdudas
fonentse per los ayres;
baf que la terra llena
cuberta de cadàvers;

La nit, la sombra eterna
que per l' horisó avansa...
La vida aixó es del home
quan va plegant sas alas!

¡Ditxós!; ¡Ditxós qui arriba
á fert lo curt viatge
del bressol á la tomba
sens perdre la esperansa!

SIMON ALSINA Y CLOS

ANYORANSA

Tornau Jesuset, tornau,
que só encara vostra aymía.

J. V.

D' ensá que m' heu deixadeta
que no faig sinó plorar,
mon desitx que al cel volava
ha caygut fret, aixalat;
y fins estrelles amigues
que 'm somreyan desde dalt,
s' amagan per no mirarme
¡qué trist es no ser aymat!
Si no surt lo sol jo 'm gelo,
si no surt lo sol me 'n vaig.
De dia tot ho veig negre,
de nit no puch reposar,
no tinch aspra que 'm sostinga,
no tinch brassos hont llansám.
Si no tornau, amor meva,
si no tornau, ¿hónt me 'n vaig?

MERCÉ ANZIZU VILA.

ETERN

Fa sigles y sigles
rodavan ensemps
tot fentne sa via
dos astres, pels cels;

y un dia encontrantse,
aixís digué un d' ells:
—Se pert la meva órbita
enllá dels estels;
jen nostra carrera
may més nos veurém!
Y 'ls dos s' allunyaren
mormolant: —may més!

Passaren llarchs sigles
perduts per lo cel
y un dia ovirantse
dels cels al través,
aixís mormolavan,
cansats de sa lley:

—Què llarga es nostra òrbita,
què llarch es lo temps!
¡Sempre eixa carrera,
sempre eix rodà' etern!

Y desd' alashoras
mormolan arreu:
—Sempre eixa carrera,
sempre eix rodà' etern!

F. X. DE PRATS.

LO SOMNI DE SANT JOAN

Llegenda del Sagrat Cor de Jesús, per Jacinto Verdagner. — Traduhit en francés per Justin Pepratx. — Ab un prólech de Jaume Boixeda. Perpinyá, Tipografia de Cárles Latrobe. — 1888.

CABÉM de llegir la hermosa traducció de una de las obras mestres de nostre llorejat poeta catalá, en Jacinto Verdagner, per en Justin Pepratx, lo sabí y entusiasta catalanista rossellonés qui escriu ab igual mérit la llengua catalana com la francesa, l' eminent traductor de l' *Atlántida* qual traducció en versos francesos ha sigut tan apreciada que ha arribat ja á la segona edició.

Lo nou llibre que 'ns presenta en Pepratx va precedit d' un prólech escrit en francés per un altre catalanista tan sabí com modest. Mossen Jaume Boixeda es un catalá del Rosselló que pertany á la ilustre colla dels conreadors de nostra hermosa y rica llengua. Per ells, literariament, no hi ha Pyrénées; som tots germans; no hi ha obstácle que 'ns impedeixi estrenye'ns la mà ab tota efusió de cor; parlan catalá com nosaltres, y quan tenen la ditxa de poguer saborejar obras de cap de brot de nostres literats y poetas com las de 'n Jacinto Verdagner, llur entussiasme no te límits.

La traducció de l' *Atlántida* per en Pepratx es de gran mérit; y ara la traducció que 'ns ofereix del *Somni de Sant Joan* es una altra

LA RENAIKENSA.—Any XVIII.

página resplendent que fa conèixer més encara la hermosura del poema de 'n Verdaguer.

Lo prólech de Mossen Boixeda es admirable, realsa l' esclat incomparable de la poesia del autor de *Canigó*.

Nos ha tant agradat qu' hem volgut traduhirlo pera ferlo conèixer á nostres lectors; ben segur que serán de nostra opinió.

C. BOSCH DE LA TRINXERÍA.

PRÓLECH

En Jacinto Verdaguer, l' autor de l' *Atlántida* y de *Canigó* es universalment conegut y admirat. Los seus dos grans poemas catalans han sigut traduhits en totes las llenguas literarias d' Europa.

En la trama de sos poemas s' hi barreja un teixit d' un brillo, frescor y suavitat incomparables. A sobre un fondo d' estructura, sens exageradas complicacions, fa correr infinita varietat de formas, com las múltiples variacions que l' artista sembra en una frase musical. Fa voluntariament cas omís de pintarnos las passions, las lluytas, los conflictes, que tenen per teatres lo cor humá. Mes quan eixos conflictes, eixas lluytas se manifestan exteriorment, y que la oposició dels interessos, las hostilitats dels sentiments excitan los homes, ells ab ells, las armas á la má, en Verdaguer llavors se torna un pintor de batallas admirable.

La seva paleta reproduheix los diversos aspectes de la naturalesa ab igual relleu y riquesa inagotable de tons y colors.

Sas composicions tenen per cuadro l' Océa que tant sovint ha recorregut, com també los Pyreneus quals cimalls ha visitat.

Totas las veus que puján dels abismes dels mars com las que se alzan dels fons de las valls envers los cims enlayrats, lo poeta las ha sentidas, y los seus versos, com eco fidel y sonorós, las fan vibrar á nostre oído embadalit, ab llurs magestuosas armonías y delicadas modulacions. Son ritme 's plega ab facilitat maravellosa á totes las

exigencies: retruny ab la tempesta, bramola ab los torrents, bota ab la cascata, xiula ab los vents, sospira ab lo ventijol, mormola ab lo regueret, brunzina ab l'abella, zumzeix ab l'insecte amagat dins lo càlzer de las flors. Los varis espectacles que la naturalesa desplega á las miradas del observador, lluny de cansarlo lo cautivan y l'encisan; tals son los cuadros de 'n Verdaguer; la mirada se 'n aparta ab recansa y sempre ab desitj de revéuerlos encara.

L'admiració que ressentim per eixas grandiosas y hermosas creacions es justificada. Y no obstant hem de convenir qu'en la obra del ilustre poeta catalá tenim marcada predilecció per composicions, sino de menos estesa volada, si de més enlayrada inspiració.

Las veus de la naturalesa tenen sens dubte sempre nous atractius, y es difícil deixar-se d'escoltar *lo que la flor diu á l'estrella*, mes, es també molt més suau d'ohir lo que Deu diu al ànima, lo que l'ànima remoreja als oïdos de Deu.

Donchs ¿qui podrà com lo ministre de Deu reproduhir las paraulas d'eixas conversas misteriosas tot conservantlashi llur fesonomia divina? Dolsos prechs, tendres renys, sollicitacions apressuradas que del cel baixan á la terra; sospirs d'amor, llans d'agrahiment, planys del repentir que de la terra puján fins al cel; cap com ell está en situació de compendrels y donárnosen fidel reproducció. Lo sacerdot es lo representant de Deu, lo mandatari acreditat per ell prop de las ànimas y també l'intermediador oficial de las ànimas envers Deu. Sab sa voluntat y llurs necessitats, y d'aquí vé que parla lo llenguatge més adequat pera ferlas conèixer. Y si, á més de sacerdot es poeta; si dona á la poesia que 's desprén de la naturalesa una aureola lluminosa creada per sa imaginació, la ilusió es allavors complerta: un podria creurers esser l'associat felís de las ànimas privilegiadas ab qui Deu conversa sovint al cim del Calvari y á voltas al cim del Thabor. Donchs, en Verdaguer es sacerdot y un sant sacerdot. Be prou se coneix ab certs pudors sacerdotals quan se llegeixen los seus escrits profans; be prou se veu y se sab quan se savorejan sos escrits religiosos. No tenim pas necessitat de repetir qu'es poeta; los que coneixan las sevas obras lo comparan als poetas de més fama.

No 's deu donchs extranyar si sos *Idilis* y *Cants Mistichs* tenen tant meravellós atractiu pera lo gran número dels seus lectors; puig gosan de moltíssima consideració de l'altra part dels Pyreneus. En Milá y Fontanats, un dels més ilustres promotors del Renaixement catalá ha escrit lo prólech d'eixa publicació; en Menendez Pelayo los ha celebrats en plena Academia espanyola; diaris y revistas los hi han

consagrat articles dels més elogiosos, afirmant que podian compararse é igualar las més hermosas inspiracions dels Místichs de més renomada de la Península.

Es ab sentiment d' admiració encara molt més viu, manifestat per un igual concert d' elogis, que ha sigut apreciada la última obra de 'n Verdaguer. *Lo Somni de Sant Joan*, de la qual l' elegant y fidel traductor de l' *Atlántida* (1) ofereix la traducció als lectors francesos.

Se diu que l' autor, lo mateix que'l Pare, en lo Verb Encarnat, ha posat en ell totes sas complacencias.

Ho creyém sens reparo.

Celebrar las doluras y magnificencias del amor divi, simbolizadas pe'l Cor de Jesús; reproduhir, resumintlas, las aspiracions de las ánimas superiors, estrellas de primera grandaria del Cristianisme, envers aqueix Cor Sagrat, sól d' hont emana tota claror y tota llum espirituals; fer veurer á totes las miradas, posada entre cel y terra, eixa escala misteriosa sobre 'ls grahons de la qual se crehuan los testimonis d' amor, comunicantse entre l' home redimit y lo Deu que lo redimí; sols una ploma sacerdotal podia pretendrer á produhir aytal obra y atraurer d' un modo tan irresistible un poeta doblement cridat, per vocació natural y per estat, á extendrer sas alas en las regions superiors y á cercar sas inspiracions en los cims enlayrats.

Y no obstant, eixa obra oferia més d' una dificultat.

Una vegada exposada la composició, calia recordar los grans fets evangélichs, la Eucaristia y lo Calvari. que son la justificació d' aquella paraula de Sant Joan lo evangelista: *Després d' haver estimat los seus qu' eran en lo món, Jesús los estimá fins á la fi...* y sens fi. Es lo tema de la hermosa poesia titulada *Lo Cor Obert*. Calia després designar, en la historia de la santedat los personatjes quals actes y escrits havian sigut una esclatanta manifestació de llur amor pe'l Deu fet home. En la impossibilitat de trobar una enumeració complerta, la obra exigia una denominació perfecta. En Verdaguer l' ha trobada, y en eixa espléndida galeria d' ánimas superiors enamoradas del amor divi, que s' extén de sigle á sigle, sens solució de continuïtat, desde la benhaurada Verge Maria fins á la benhaurada Margarida, seria difícil senyalar una falta important ó be greus obllits.

Pero, en la expressió d' eix amor, triada lliurament pel poeta, ¿podria aquest variar la fórmula?

(1) *L' Atlantide*, poème catalan traduit en vers français, par Justin Peprax, deuxième édition.—Paris, chez Hachette.

No hi ha dubte qu' eix sentiment es sempre idéntich á si mateix, y com ho ha dit admirablement, lo P. Lacordaire: *L' amor no té més qu' una paraula que per tant que 's repeteixi no es may la mateixa*; y donchs, si l' amor es no més un, no hi ha dos amors que's semblin, y la paraula que l' expressa, idéntica per tots los llabis, ressona al oïdo ab modulació diferente. Tots los sants han derramat llurs suaus efusions als peus del divi Mestre; pero llurs efusions han revestit tantas formas com las calificaciones que l' apostol St. Pau 'ns ha donat de la súblim virtut: la Caritat.

Donchs, eixas tintas tan múltiples com delicadas, nostre poeta las ha perfectament compresas y superiorment expressadas. Ha sabut separar, com diuhén, abuy lo *característich* del amor de quiscun dels sants quals noms ostenta en sas páginas, y 'ns 'l presenta ab relleu tant marcat que l' ull menos exercitat deu tot seguit reconèixer. Es inútil demanar de quí son eixas paraulas, son sens cap dubte de St. Agustí, St. Bernat, Sta Teresa y St. Vicens de Paul.

Fetas eixas consideracions pot ser seria útil indicar lo motiu que determiná escriurer lo *Somni de St. Joan* en tres periodos, y perquè s' ha posat, per exemple, lo cant d' amor de María Santissima baix la rúbrica: *celístias*. ¿La devoció al Sagrat Cor de Jesus no deuria pel cas trobarse ab tota sa amplitut y tot son esclat en lo Cor immaculat de sa Mare? No hi ha dubte. Pero no entrava en los designis de la divina Providencia lo promoure, desde 'ls primers sigles del Cristianisme, una especial devoció pera lo símbol sagrat del amor de Deu envers los homes, quan més, lo adorar Nostre Senyor clavat en creu, ó bé dins l' Eucaristia, es pagar també homenatge al seu Cor diví. Puig hi ha tal crehencia, revelada desde 'l principi, que ha degut ésser clarament manifestada sols en lo curs dels sigles, com també tal particular devoció qual práctica ha pogut ésser diferida.

S' ha dit en l' orde polítich: la paraula pertany als pobles; dirém nosaltres en l' orde religiós: la paraula pertany á la Iglesia y l' hora á Deu. Ademés l' autor ha resolt eixa dificultat en los versos que terminan sa obra:

—¿Voleu que diga als mortals
ab quin amor Deu los ama?
¿Voleu que 'ls mostre aqueix Cor
com son niu á la niuhada?
—De mostrarlos aqueix Cor
oh! Joan, no es hora encara;

com arbre l' Esglesia creix
 com arbre vora les aygues;
 mes per sostenir eix fruyt
 no te prou fortes les branques,
Verbum caro factum est,
 digas als homens, per ara:
 be poden passar mil anys
 meditant eixa paraula.
 Aprés de mil anys de nit.
 del meu Cor sortirà l' alba;
 aprés de l' albada 'l Sól,
 lo Sól de la Gloria santa.
 Batrà 'l Cor de tot un Déu
 al pit de la raça humana;
 son realme serà 'l món...
 però son trono l' Espanya...—

No tenim pas de recomanar lo merit que té la traducció del *Somni de St. Joan*. Es la obra d' un literat qual bon exit ha coronat sos travalls y quals coneixements en las duas llenguas francesa y catalana son igualment apreciats ensà y enllà dels Pyrineus. No es ell certament que 's podria acusar d' haver fet de la obra de 'n Verdaguer, una traducció infidel; puig es de tal exactitut que un crítich eminent l' ha definida de *matemàtica*, conservant tota la gràcia, la frescor y l' aroma del original.

Y ara, estimats lectors, més ó menos bé, he acabat. Que 'm creguén ó nó, ab bona fé us dich que si voleu donar ab coneixement al autor y al seu piados intérprete la justícia que 's mereixen, *prenéu y llegiu*.

JAUME BOIXEDA, PREBERE.

Per traducció:

C. B. DE LA T.

HIMNE Á LA VERGE DE LA MERCÉ

COMPOST PÈRA LA SOLEMNE CEREMONIA DE SA CORONACIÓ

*Estel de Barcelona,
Reyna de la Mercé,
al poble que'us corona
doneuli amor y fe.*

Qué tristes sou, presons de Moreria,
pel cristiá que hi viu y mor esclau!
Á son päys qui 'l tornarà, oh Maria,
pobre catiu, si Vos no l' hi tornau?

Veuen baixar del Cel la Sobirana
Jaume primer, Nolasch y Penyafort;
de redemptors un' Orde los demana
per traure esclaus dels llaços de la mort.

«De mos coloms cubriulos ab la vesta,
damunt son pit les Barres y la Creu;
jo de virtuts coronaré sa testa
y vessaré dintre son cor lo meu.»

Bréssals, oh mar, espill de nostres glories,
deixa volar los héroes catalans.
ab son valor guanyaren grans victories,
sa caritat les guanyará mes grans.

Mártir d' amor l' apóstol se desterra
y enllá del mar al pobre esclau li diu:
«Vola en ma nau á ta anyorada terra,
jo en tos grillons me quedaré catiu.

Ton fillet mort ha reviscut, oh mare,
la esposa veu ressucitat l' espós:
vina, orfanet; vina á abraçar ton pare,
lo bon Jesús vol abraçar als dos.»

Mare, d' esclaus la terra encara es plena,
d' esclaus del mon, del vici y del plaher:
son vostres fills, trenqueulos la cadena,
qu' es trist morir esclau de Llucifer.

De terra y mar Estrella guiadora,
brilleu tot temps de Barcelona al front,
dels catalans siau la Salvadora,
Vos que heu donat lo Salvador al mon.

JACINTO VERDAGUER, PERE.

